

CLIËNTPARTICIPATIE VAN OUDERE MIGRANTEN

Het project Krachtig Cliëntperspectief in het Nationaal Programma Ouderenzorg (NPO) is geïnitieerd door de CSO (de koepel van ouderenorganisaties) om de ouderendelegaties binnen de regionale netwerken van het NPO te ondersteunen en toe te rusten om de wensen van de cliënten te verwoorden en kracht bij te zetten. Met vallen en opstaan vindt ouderenparticipatie zijn plaats in het NPO. Projectleiders en onderzoekers aan de ene kant, ouderen aan de andere kant hebben hierin de afgelopen jaren veel geleerd en erkennen dat er ook nog veel te leren valt.

Eén van de thema's die zich opdringt betreft de participatie van de ouderen met een andere culturele herkomst. Deze factsheet is bedoeld voor projectleiders, onderzoekers en andere professionals die werken aan verbeteringen in de ouderen zorg én voor ouderen die actief zijn binnen het NPO.

We gaan hierbij in op het belang van participatie van migranten, welke problemen je hierbij tegen kan komen en de hoe je die kan oplossen.

Waarom moeten wij aandacht besteden aan oudere migranten?

Onderzoek heeft aangetoond dat oudere migranten over het algemeen een slechtere gezondheid hebben dan ouderen die hier geboren zijn. Je zou kunnen zeggen: migratie is een risicofactor voor problemen op het gebied van fysieke en psychische gezondheid. In die zin vormen oudere migranten een kwetsbare groep ouderen die extra aandacht verdient.

De basisconcepten in zorg en welzijn zouden voldoende moeten zijn om tegemoet te komen aan specifieke wensen van ouderen. Denk aan: kwaliteitszorg, leefstijlgerichte zorg, zorg op maat, iedereen moet meedoen. Maar de praktijk blijkt weerbarstig!

Het belang van cultuur binnen de zorgverlening

Op verschillende manieren speelt cultuur een rol in de ouderenzorg:

- ▷ De culturele herkomst van de oudere is deel van zijn/haar identiteit.
- ▷ Verbinding leggen met de culturele achtergrond geeft de oudere het gevoel dat hij/zij gezien wordt.
- ▷ Dat biedt bovendien een (extra) mogelijkheid om de levenskracht en vitaliteit aan te boren.
- ▷ Cultuur kan steunend zijn, maar ook beperkend.
- ▷ Cultuur is niet statisch, maar leeft en is in ontwikkeling, ook contacten met de hulpverlening zijn cultuur-productie.

Omdat cultuur een factor is om te komen tot passende en doeltreffende ouderenzorg is het ook van belang om culturele diversiteit een plaats te geven in ouderenzorgparticipatie binnen de netwerken van het NPO. Het betrekken van oudere migranten bij de ouderenzorgparticipatie levert veel op:

- ▷ Specifieke kwetsbare groepen ouderen komen in beeld.
- ▷ Moeilijk bereikbare groepen doen zelf mee.
- ▷ Vernieuwing en verdieping in ouderenzorgparticipatie en -participatie.
- ▷ Nieuwe relaties komen tot stand.
- ▷ De reikwijdte, diepgang en effectiviteit van projecten en onderzoeken wordt vergroot.

Welke problemen kan je tegen komen?

'Ze willen niet' – 'ze komen niet'

Daar kun je twee conclusies aan verbinden: de oudere migranten hebben er geen behoefte aan; óf je hebt iets verkeerd gedaan. Het kan zijn dat je de verkeerde communicatievorm hebt gekozen. Mensen begrijpen niet wat de bedoeling van de bijeenkomst is. Of zij vragen zich af wat het hen oplevert. Misschien hebben ze al vaker meegewerkt aan projecten waar ze nooit meer terugkoppeling van hebben gehad. Het is zeker de moeite waard om te onderzoeken waarom de oudere migranten niet zijn komen opdagen.

'Ze verstaan me niet'

Er zijn verschillende oplossingen om toch op een goede manier te communiceren met oudere migranten. Schakel tolken in, bijvoorbeeld jongeren die je traint om interviews te houden. Organiseer een bijeenkomst voor oudere migranten en hun kinderen. Maak korte filmpjes in eigen

taal en plaats die op internet. (Klein)kinderen kunnen de filmpjes samen met hun (groot)ouders bekijken. In een enkel geval kan het goed zijn om materiaal schriftelijk te vertalen. Maar maak daarbij een zorgvuldige afweging of je daarmee je doel wel bereikt.

Het kost zoveel tijd en moeite!

Ja, dat is zo! Participatie kost tijd en daarbij invulling geven aan de vertegenwoordiging van een kwetsbare doelgroep kost nog meer tijd... en dus geld.

Je moet meer aan voorbereiding doen, nieuwe wegen zoeken in het opbouwen van relaties en nieuwe, vaak meer arbeidsintensieve vormen van participatie ontwikkelen en toepassen. Dat geldt ook als je wilt investeren in de representatie van mensen met een spraakgebrek na een cva, of mensen met een verstandelijke beperking, of zorgmijders. Het is echter geen optie om dit achterwege te laten als je serieus wilt meewerken aan het verbeteren van de ouderenzorg.

Hoe kunnen we deze problemen oplossen en geven we vorm aan de participatie van oudere migranten?

Participatie van oudere migranten kan langs twee wegen. Directe en indirecte vertegenwoordiging.

In het eerste geval participeren oudere migranten zelf.

In het tweede geval worden zij vertegenwoordigd door mantelzorgers, sleutelfiguren uit de gemeenschap of andere ouderen. Uiteraard gaat de voorkeur uit naar directe vertegenwoordiging maar soms is dat moeilijk te realiseren. In dat geval is het mogelijk om een indirecte vertegenwoordiging te realiseren.

Oudere migranten willen graag meedoen. Maar vaak worden projecten opgezet en ingevuld op een formele manier, waarbij tempo en schriftelijke informatie leidend zijn. Enkele voorbeelden:

- ▷ een onderzoek vindt plaats in de vorm van een webenquête.
- ▷ oudere migranten worden gevraagd om geschreven projectplannen mede te beoordelen.
- ▷ één oudere migrant neemt deel aan een klankbordgroep en wordt bevraagd voor de gehele diverse groep van oudere migranten.
- ▷ er wordt een informatiebijeenkomst gehouden op de universiteit.

Als je serieus werk wilt maken van de participatie van oudere migranten laat hen dan in hun kracht. Sluit aan bij hun leefwereld en belevingswereld, bij de dingen die ze wel weten en kunnen. Ga naar hen toe in hun eigen omgeving, waar ze zich thuis voelen en tot hun recht komen. De oudere migranten waren pioniers toen ze naar Nederland kwamen, ze zijn nu pioniers op weg naar een veelkleurige ouderenzorg.

Aandachtspunten bij directe vertegenwoordiging

- ▷ Oudere migranten hebben te maken met een aantal barrières:
 - ▶ Men is niet altijd gewend aan de westerse, formele vergadercultuur.
 - ▶ Er is behoefte aan een persoonlijke vorm van contact.
 - ▶ Er kan sprake zijn van taalproblemen.
- ▷ Ook al spreekt men goed Nederlands, dan nog kan het problemen geven als er veel leeswerk gevraagd wordt.
- ▷ Soms zijn de verwachtingen van de delegatieleden over de bijdrage van de deelnemende oudere migrant(en) te hoog. Het kan zijn dat iemand heel veel kennis heeft over specifieke problemen en behoeften van ouderen binnen de eigen groepering. Maar dat wil niet zeggen dat deze kennis voor alle oudere migranten van toepassing is. Daarom verdient het aanbeveling om minstens twee oudere migranten uit verschillende groeperingen te laten deelnemen.
- ▷ Het aantal kaderleden (actieve vrijwilligers) onder de oudere migranten is momenteel nog relatief klein. Het zijn daarom vaak dezelfde personen die overal voor gevraagd worden. Maar de komende jaren stijgt de beschikbaarheid van actieve en steeds beter geschoolde kaderleden. Het is een idee om eventueel oudere migranten in tweetallen te laten deelnemen, zodat zij elkaar kunnen ondersteunen. De bekende sleutelfiguren kunnen op deze manier anderen inwerken en op enige termijn de werkzaamheden aan nieuwe mensen overdragen.

Aandachtspunten bij vormen van indirecte vertegenwoordiging

- ▷ In de ouderendelegaties wordt regelmatig gesproken over de vertegenwoordiging van de kwetsbare ouderen. Hoe wenselijk ook, het is vaak nodig dat anderen spreken ten behoeve van de meest kwetsbare ouderen. In die zin is de indirecte vertegenwoordiging van de oudere migranten in de ouderendelegaties niet anders.
- ▷ Denk bij indirecte vertegenwoordiging aan mantelzorgers van de tweede generatie. Belangrijk is dat zij in staat zijn om hun persoonlijke ervaringen te plaatsen in een breder verband van de wensen en behoeften van de ouderen binnen hun eigen gemeenschap.
- ▷ Ook sleutelfiguren uit de gemeenschappen kunnen de taak van vertegenwoordiging vervullen. Deze 'bruggenbouwers' zijn vaak zelf actieve en vitale ouderen of jongere mensen die als vrijwilliger of professional gewend zijn mee te praten op lokaal of regionaal niveau. Belangrijk is dat de sleutelfiguren onderdeel zijn van een netwerk binnen de eigen gemeenschap(en) en informatie over wensen en behoeften van de ouderen kunnen 'ophalen'.
- ▷ Tot slot kunnen ook andere leden van de ouderendelegatie op zich nemen om specifiek het perspectief van de oudere migranten te verwoorden. Ook hier is dan belangrijk dat degene(n) die dat doet of doen beschikken over een zekere mate van basiskennis, de bereidheid om zich op dit vlak te verdiepen en relaties aan te gaan met de groep(en) ouderen om wie het gaat.

Hoe kom ik in contact met oudere migranten?

Zelforganisaties vormen de eerst aangewezen toegangspoort naar de oudere migranten.

Daarnaast kunnen ook individuele sleutelfiguren uit de verschillende migrantengemeenschappen een brugfunctie vervullen, evenals jongere en oudere professionals bij welzijns- en zorgorganisaties die zelf van allochtone afkomst zijn.

Vuistregels zijn:

- ▷ Werk met sleutelfiguren / bruggenbouwers.
- ▷ Ga erop af, steek je hand uit.
- ▷ Gebruik de communicatiekanalen en communicatievormen die in de verschillende gemeenschappen gangbaar zijn.

Wat zijn goede sleutelfiguren?

Bij het zoeken naar intermediairs die een brug kunnen vormen tussen jou en de oudere migranten is het belangrijk om uit te vinden welke positie iemand in de gemeenschap inneemt. Het kan gaan om een geestelijk leider, een vrouw die veel informele ondersteuning biedt aan ouderen, een jonge professional met een groot netwerk. Voor jou is het prettig als de sleutelfiguur goed Nederlands spreekt. Maar het feit dat iemand een Molukse of Turkse achtergrond heeft, een goede beheersing van de Nederlandse taal heeft en bovendien ook goed begrijpt wat jouw wensen zijn is niet voldoende om iemand als sleutelfiguur in te schakelen. Een goede band en goede contacten met oudere migranten en affiniteit met hun leefwereld zijn belangrijker!

Wanneer maak ik contact?

Het is van groot belang om vanaf de allereerste 'gedachte' in gesprek te gaan met de ouderen voor wie en met wie je het project wilt gaan uitvoeren. Dat is de basisgedachte van participatie en dat geldt dus ook voor de oudere migranten. Dus niet een project bedenken en dan op zoek gaan naar contact.

Belangrijke voorwaarden voor goede contacten over de grenzen van cultuur heen:

- ▷ Laat oudere migranten in hun kracht.
- ▷ Erken dat de kennis en ervaring van oudere migranten onontbeerlijk is.
- ▷ Geef mensen de ruimte om zichzelf te zijn.
- ▷ Geef hen een plaats op basis van gelijkwaardigheid en respect.
- ▷ Geef hen het gevoel dat ze gezien en gewaardeerd worden.
- ▷ Neem tijd.
- ▷ Investeer in de mensen en zie hen niet louter als onderzoeksobjecten.
- ▷ Je hoeft niet alles te weten: vraag!
- ▷ Durf je eigen zekerheden los te laten.
- ▷ Erken, herken en verken de culturele achtergrond van de mensen met wie je in gesprek gaat.
- ▷ Erken, herken en verken je eigen culturele achtergrond: diversiteit gaat ook over jezelf!

Meer informatie over het Nationaal Programma Ouderenzorg en ouderenparticipatie daarbinnen vind je op:
www.nationaalprogrammaouderenzorg.nl en
www.ouderenorganisaties.nl/kcp

